

ANETTA BOGUSŁAWA STRAWIŃSKA

Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet w Białymstoku

WPŁYW GLOBALIZACJI I NOWYCH TECHNOLOGII NA ZACHOWANIA JĘZYKOWE WSPÓŁCZESNYCH POLAKÓW¹

Leksem globalizacja należy do grupy wyrazów o międzynarodowym zasięgu, tzw. internacjonalizmów: ang. *globalization*, niem. *Globalisierung*, hiszp. *globalización*, szwedz. *globalisering*, ros. *глобализация*, błrs. *глобалізацыя*, ukr. *глобалізація*². Słowo to reprezentuje terminologię fachową, zawodową, profesjonalną. Omawiany wyraz – przywołując słownik oksfordzki – po raz pierwszy został użyty w 1930 roku w specjalistycznej publikacji z zakresu pedagogiki (zatytułowanej *Towards New Education*) i oznaczał holistyczny pogląd na ludzkie doświadczenie w edukacji³. Internetowe źródła normatywne podają, że termin globalizacja jest powszechnie stosowany w rozprawach dotyczących szeroko rozumianej gospodarki. Literatura z zakresu ekonomii pojęcie to zawdzięcza Theodore'owi Levittowi, który przywołał je w 1983 roku w artykule: *Globalization of Markets* opublikowanym w „Harvard Business Review”⁴. W socjologii przywoływany termin po raz pierwszy został użyty w 1985 roku przez Rolanda Robertsona, według którego „globalizacja jest zespołem procesów, które współorganizują wspólny świat” [Cynarski, 2003: 17], czyli synonimem „światowej wspólnoty”.

¹ Artykuł jest skróconą wersją referatu wygłoszonego 29 września 2017 roku podczas konferencji zatytułowanej „Społeczne i polityczne aspekty sytuacji kulturowej i językowej świata w okresie globalizacji. Co zostało po dziele Ludwika Zamenhofa?” zorganizowanej przez Instytut Socjologii Uniwersytetu w Białymstoku.

² <https://pl.wiktionary.org/wiki/globalizacja>, [14.12.2017].

³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>, [15.07.2017]. Analizowane pojęcie poświadcza Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged w 1961 roku [za: Giddens, 2004: 76-78].

⁴ Termin globalizacja był używany w pracach naukowych znacznie wcześniej, bo „od 1944 r. i prezentowany (...) przez innych naukowców już w 1981 r.”, <https://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>, [05.07.2017].

Polszczyzna słowo globalizacja przejęła bezpośrednio z języka angielskiego; ang. global ‘światowy/globalny’+ sufiks -ization = globalization ‘stać się światowym/globalnym’. Z badań etymologów wynika, że omawiane słowo nie ma jednak angielskiego rodowodu⁵. Jeśli przyjmiemy, że globalizacja jest procesem dotyczący rozprzestrzeniania się po świecie słów i znaczeń związanych z angielskim globalization, to jego początków – według eksploratorów – szukać należy zdecydowanie poza Anglią. Adam Nobis, pochodzenie angielskiego globalization wywodzi z średniowiecznej Francji; z fr. mondialisation [Nobis, 2014: 172]. Jednak etymologia słowa globalization, jak podkreśla autor, „nie zaczyna się w XIV-wiecznej Francji, a odsyła pośrednio do języków klasycznych” [Nobis, 2014: 172]⁶: greckiego (grec. γολβος, γλοβός, [za: Valpy, 1828: 177] i łacińskiego (łac. glōbūs ‘1. kula, bryła; 2. zbita gromada; 3. zgromadzenie, klub’ [za: Kumaniecki, 1976: 227]). Rodzime źródła leksykograficzne sprzed 1989 roku nie notują rzeczownika globalizacja ze względu na niską frekwencję w tekstach niespecjalistycznych. Słowniki języka polskiego poświadczają jedynie przymiotnik globalny w znaczeniu ‘1. obliczony ogólnie, ujmowany jako całość; 2. odnoszący się do całego świata’⁷. Omawiane słowo odnotowują na początku XXI wieku Andrzej Markowski oraz Ryszard Pawelec w *Wielkim słowniku wyrazów obcych i trudnych*⁸, „co sugeruje, że jest to pojęcie na gruncie polszczyzny stosunkowo nowe, oznaczające «proces zachodzący we współczesnym świecie, przede wszystkim dzięki postępowi telekomunikacji i informatyki oraz przekształceniom gospodarczym, polegający na powstawaniu coraz ściślejszych związków między odległymi krajami, głównie związków ekonomicznych i kulturalnych»” [WSWOiT, 2001: 274].

Globalizacja jest zjawiskiem społecznym niezwykle trudnym do eksplcytnego wyjaśnienia. Wyznaczenie ram definicyjnych tej kategorii kulturowo-językowej komplikuje głównie jej wielowymiarowość. Globalizacja odnosi się bowiem do różnorodnych obszarów zachowań. Obejmuje ona swym oddziaływaniem praktycznie wszystkie sfery życia współczesnych

⁵ Na przykład *Etymology Dictionary* w wersji online podaje: „global (adj.): 1670’s, ‘spherical’ from globe+al. Meaning ‘worldwide, universal’ is from 1892, from French”, [https:// www.etymologie.com,](https://www.etymologie.com/) [16.07.2017]. Por. [Nobis, 2014: 172].

⁶ Za taką etymologią opowiadają się autorzy internetowych źródeł normatywnych: „«glob»: mid-15c, ‘sphere’, from Middle French globe (14c.) and directly from Latin globus”, [https://www.etymologie.com,](https://www.etymologie.com/) [16.07.2017].

⁷ Hasło: globalny, <http://sjp.pwn.pl/sjp/globalny;2559337>, [15.07.2017].

⁸ Dalej: WSWOiT, 2001. Por. hasło: globalizacja, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=262:globalizacja&catid=44&Itemid=145, [15.07.2017].

społeczeństw, zwłaszcza gospodarkę, politykę, demografię, technologię oraz szeroko rozumianą kulturę z jej konstytutywnym komponentem – językiem.

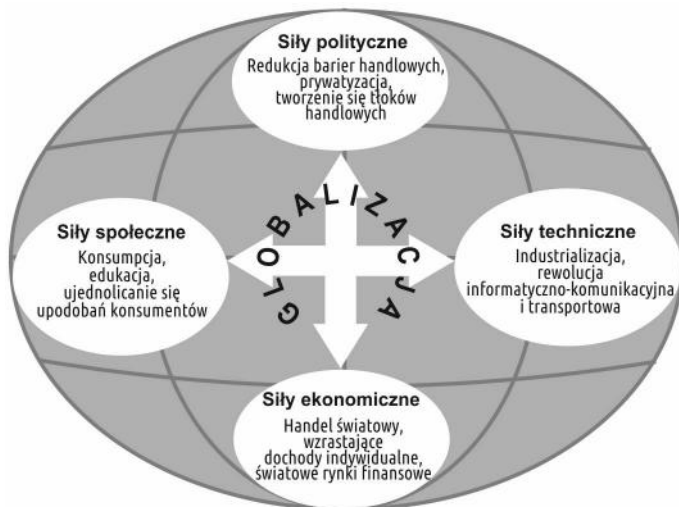
Zarówno krajowi, jak i zachodnioeuropejscy badacze procesu globalizacji, w proponowanych autorskich objaśnieniach przywoływanego terminu⁹ – w zależności od reprezentowanej przez eksploratorów dyscypliny naukowej (począwszy od ekonomii poprzez prawo, zarządzanie, bankowość, na pracach językoznawczych kończąc) – są zgodni co do tego, że każda z licznych form, jakie przybiera omawiane zjawisko zawiera zarówno czynniki narodowe, jak i międzynarodowe, ogólnoświatowe. Uwzględnienie w analizach konstytutywnych uwarunkowań, to znaczy „stymulatorów o charakterze ponadnarodowym politycznym lub technologicznym” [Giddens, 2004: 78; Walas-Trębacz, 2017: 30]¹⁰ pozwala na sformułowanie pewnych uogólnień. Z jednej strony umożliwia wyróżnienie czterech głównych wymiarów globalizacji, a mianowicie: technicznego, gospodarczego, społeczno-kulturowego i politycznego. Z drugiej zaś daje możliwość zwerbalizowania podstawowych parametrów procesu, którymi są – za Wojciechem Bursztą – „złożone sieci», «wzajemne związki», «przepływy», «szybkość», «kompresja czasu i przestrzeni», «pokrewieństwo» i «bliskość» (w sensie *proximity*), «ujednoczenie», «glokalizacja»” [Burszta, 2004: 95]. Przywołane zależności przedstawia diagram 1.

W perspektywie ponowoczesności globalizację należy postrzegać – posiłkując się rozstrzygnięciami Fredrica Jamesona – jako „określony stan kultury; (...) pojęcie komunikacyjne, które zarówno skrywa, jak i transmituje znaczenia kulturowe i ekonomiczne” [Burszta, 2004: 95]. Tezę tę wizualizuje diagram 2.

⁹ Por. np.: [Albrow, King, 1990; Aleksandrowicz, 2011; Banach, 2002; Bauman, 2000; Bąk, 2001; Bielawska, 2014; Burdzik, 2012; Burszta, 1998; Buttler, 1986; Czainska, 2010; Dach, 2010; Dräxler, 2007; Dubisz, 2013; Friedman, 2001; Golka, 1999, 2001; Grybosiowa, 2000, 2003; Hannerz, 2006; Ilnicki, 2012; Iskra, 2013; Jan Paweł II, 1998; Juszczak, 2000; Koch, 1997; Korcz, Matulewski 2006; Kołodziejek, 2003; Kranz-Szurek, 2012; Kuć, 2011; Kupisiewicz, Kupisiewicz, 2009; Lechner, Boli, 2004; Mańczak-Wohlfeld, 1995; Matusiak (red.), 2011; Mękarska, 2013; Miodek, 2013; Ożóg, 2001, 2002, 2008, 2009; Polak, 2006; Przybylska, 2002; Sękowska, 1994; Smółkowa, 2000; Starosta, 2001; Stiglitz, 2004; Szablewski, 2009; Ślęczka, 2014; ks. Tkocz, 2002; Walas-Trębacz, 2017; Walczak, 1987, 2001a, 2001b; Waszakowa, 2005, 2011; Weinreich, 1953; Wiśnicki, 2014; Witaszek-Samborska, 1992; Ziętek, 2002, 2004].

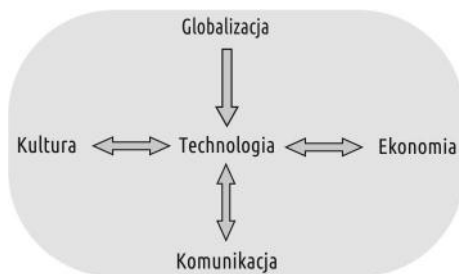
¹⁰ Z kolei Janusz I. Symonides wyjaśniając pojęcie globalizacji wskazuje na wymiary: 1. ekonomiczny (obejmujący liberalizację handlu i finansów, prowadzący do globalnego rynku); 2. informatyczno-komunikacyjny (dotyczący rozwoju informatyki, środków masowego przekazu i wiedzy); 3. kulturalny (oznaczający zmianę zbiorowych zachowań pod wpływem kultury masowej); 4. ideologiczny (w postaci realizacji programu prywatyzacji, deregulacji i desocjalizacji), [za: Walas-Trębacz, 2017: 30].

Diagram 1. Konstytutywne czynniki globalizacyjne przywoływane w klasycznych opracowaniach.

Źródło: [Lemańska-Majdzik, Sobiegraj, 2013: 120].

Diagram 2. Globalizacja według koncepcji Fredrica Jamesona.

Źródło: [Burszta, 2004: 98].

Nie ulega wątpliwości, że wyraz globalizacja jest „jednym z tych słów-kluczy, czy może raczej słów-wytrychów, przy pomocy których staramy się uzyskać rozumny dostęp do sensu przemian, jakie ogarnęły ludzkość po roku 1989. «Globalizacja» ma więc znaczenie epokowe: cała epoka postkomunistyczna widzi w niej podstawowe narzędzie schematycznej samointerpretacji” [Porębski, 1998: 38-47]. Obecnie omawiane pojęcie „weszło do języka potocznego, nie ma dnia, by politycy, publicyści, dziennikarze nie odwoływali się do globalizacji” [Sztomka, 2002: 582], wyrazu przez

badaczy współczesnej polszczyzny¹¹ sytuowanego wśród dwudziestopięcioszowiecznych modnych sloganów. W komunikacji językowej współczesnych Polaków (zwłaszcza w jej wymiarze oficjalnym; medialnym) pojęcie globalizacja funkcjonuje jako rodzaj magicznej formuły, „hasło otwierające bramy wszystkich tajemnic teraźniejszości i przyszłości. Podczas gdy jedni «globalizacją» nazywają praktyki, którym się oddajemy, ponieważ chcemy być szczęśliwi, dla innych stanowi ona przyczynę naszego nieszczęścia. Wszyscy jednak uważają globalizację za nieunikniony los świata, a także za nieodwracalny proces, który dotyczy każdego z nas w takim samym stopniu i w ten sam sposób” [Bauman, 200: 6]. Według znawców zjawiska, globalizacja w wymiarze społeczno-kulturowym jest rezultatem rozwoju masowej turystyki, wzmożonych migracji, komercjalizacji produktów kulturowych oraz rozprzestrzeniania się ideologii konsumeryzmu. W konsekwencji prowadzi chociażby do amerykanizacji/makdonaldyzacji społeczeństw [Sztompka, 2005: 94; Ritzer, 1999]. „Gdybyśmy potrudzili się wyszukiwaniem polskiego odpowiednika słowa «globalizacja», to nasuwa się termin «uświatowienie»” [Kołodko, 2007: 29]. Owo uświatowienie w praktyce oznacza, że – przywołując Hansa D. Dräxlera –

coraz więcej firm działa na arenie międzynarodowej. Realizują one zlecenia w innych krajach lub prowadzą produkcję, sprzedaż czy też serwis w kilku krajach jednocześnie w różnych językach. Pracownicy tych przedsiębiorstw muszą porozumiewać się ze sobą i z klientami, zmieniają miejsca pracy, przemieszczają się na krótkie okresy do krajów o obcych językach i kulturach. Publikacje naukowe są czytane i dyskutowane na całym świecie, a naukowcy tworzą wirtualne zespoły lub prowadzą wspólne międzynarodowe badania (...). Natomiast studenci przygotowują się do życia w tym nowoczesnym świecie wyjeżdżając na studia zagranicę¹².

W skali globalnej coraz większa liczba ludzi ma zbliżony styl życia, współbieżne aspiracje zawodowe i konsumpcyjne, podobnie się odżywia i ubiera czy spędza wolny czas. W coraz większym stopniu współcześni poszukują identycznych „dóbr, usług i wartości. Język angielski staje się językiem ogólnoswiatowym, a wzorzec amerykańskiej kultury nierzadko jest bliższy niż rodzimy styl życia” [Dach, 2010: 20].

Całokształt zjawisk charakteryzujących globalizację da się opisać czy rozpatrywać, wykorzystując definicje zaproponowane przez Jana A. Scholtego, takie jak chociażby: internacjonalizacja, liberalizacja, uniwersalizm,

¹¹ Także przez socjologów, por. [Sztompka, 2004: 582].

¹² <http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/mup/pl3249600.html>, Globalizacja to globalizacja, [15.07.2017].

westernizacja (modernizacja)/karnawalizacja i rozpad terytorium [por. Czainska, 2010: 93].

Namacalnym efektem internacjonalizacji (co pośrednio wiąże się ze stosowanymi przez Scholte'go terminami uniwersalizm i rozpad terytorium) w sferze ekonomicznej – według Pawła Korcza i Marka Matulewskiego – jest powstanie wielkich holdingów o światowym zasięgu.

Ze względu na ich wielonarodowość (tworzą je elementy składowe związane z różnymi państwami, różne grupy kulturowe) określa się język, który obowiązuje w kontaktach wewnątrz grupy, (...) jest to w większości przypadków język angielski (...). Pracownicy takich przedsiębiorstw zajmujący stanowiska, na których komunikują się (lub też występuje duże prawdopodobieństwo takich kontaktów) z innymi organizacjami wewnątrz holdingu, muszą znać przynajmniej w stopniu komunikacyjnym obowiązujący w niej język. Bardzo rzadko jednak cały pracujący personel zna ten język. Ponadto wymogi istniejącego systemu prawnego czy też przyjęte zasady prowadzenia rachunkowości narzucają konieczność tłumaczenia dużej ilości dokumentów, instrukcji czy procedur. W konsekwencji powstaje nowe, niezwykle obfite źródło zapożyczeń [Korc, Matulewski, 2006: 82–83].

O tym, że język polski jest podatny na anglo-amerykańskie wpływy, głównie w zakresie wyrazów o międzynarodowym zasięgu, świadczą obserwowane na przestrzeni XIX, XX i XXI wieku procesy przejmowania słów i znaczeń [Waszakowa, 2011: 10-11]¹³. Termin zapożyczenie w niniejszym tekście stosuję zgodnie z definicją Małgorzaty Witaszek-Samborskiej, to znaczy przyjmuję, że pożyczkami są „wszystkie wyrazy przejęte z języków obcych do polszczyzny (...) bez względu na czas zapożyczenia, stopień przyswojenia oraz stopień poczucia ich obcości w świadomości społecznej”

¹³ Z eksploracji Elżbiety Mańczak-Wohlfeld wynika, że do początku XIX wieku funkcjonowało w systemie polskiego języka ogólnego zaledwie dziewięć wyrazów przejętych bezpośrednio z języka angielskiego: tj. foksal 'dworzec kolejowy lub miejsce zabaw za miastem', galon 'ozdobny pasek, błyszcząca tasiemka, służące do obszywania ubiorów, mebli', klub 'stowarzyszenie zorganizowane w celach towarzyskich, sportowych, naukowych itp.; lokal takiego towarzystwa', kwakier 'członek sekty protestanckiej', pikiel 'kąpiel garbarska stosowana przy piklowaniu skór', piknik 'składkowa zabawa towarzyska, zwykle na wolnym powietrzu; majówka, wycieczka', poncz 'gorący napój alkoholowy', porter 'ciemne, mocne piwo z dodatkiem palonego słoju', rum 'mocny napój alkoholowy' [Mańczak-Wohlfeld, 1987: 28-29]. Zdaniem Bogdana Walczaka, wpływy angielskie w polszczyźnie nasiliły się po 1918 roku, tj. po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, ale ich oddziaływanie w znaczący sposób ograniczyła tzw. żelazna kurtyna. Mimo to, według przybliżonych rachunków badacza, na początku lat sześćdziesiątych XX wieku liczba anglicyzmów w języku polskim wynosiła 700 jednostek [Walczak, 2001a: 148]. W czasach gierkowskich liczba anglicyzmów zapożyczonych do polszczyzny wciąż rosła; wynosiła, tylko w tym przedziale czasowym, w przybliżeniu 300 jednostek. W połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku liczbę zapożyczeń angielskich szacuje się na 1600 jednostek [Walczak, 2001a: 149].

[Witaszek-Samborska, 1992: 20]. Za zapożyczenie angielskie uznaję opierając się na koncepcji Elżbiety Mańczak-Wohlfeld –

taką jednostkę leksykalną, która charakteryzuje się fonetyką oraz morfologią angielską i przedostała się z języka angielskiego do polszczyzny. Może to więc być wyraz rdzennie angielski lub też słowo innego pochodzenia, np. łacińskiego, greckiego czy holenderskiego, bądź wywodzące się z tzw. języków egzotycznych, a więc używanych poza Europą, które weszło w skład języka polskiego za pośrednictwem angielszczyzny” [Mańczak-Wohlfeld, 2010: 10].

Anglicyzmy we współczesnej polszczyźnie są wszechobecne. Odnoszą się praktycznie do wszystkich dziedzin życia, od tych najbardziej powszednich do wyspecjalizowanych [Mańczak-Wohlfeld, 1997]. Podstawowe kręgi tematyczne to: 1. „żywienie: cheeseburger, chipsy, cornflakes, hot dog, lunch, snack bar, brunch, catering, dip, dressing; 2. dbałość o zdrowie i urodę, np. aerobik, callanetics, eyeliner, fitness club, hipoalergiczny, jogging, lifting, make-up, pampers, scrub, stretching, tipsy; 3. odzież, moda, np. body, legginsy, lycra, rollery, toples, T-shirt; 4. zachowanie, zwyczaje, kultura, zabawa, sport, muzyka, np. survival, asertywność, top, karawaning, show business, sitcom, poster, puzzle, remake, snowboard, windsurfing, evergreen, fan, heavy metal; 5. zawody i typy ludzkie, np. babysitter, businesswoman, copywriter, designer, deweloper, disc jockey, showman, skinhead, topmodelka, workaholic; 6. osiągnięcia techniczne, np. CD, CD-ROM, chip, dygitalny, e-mail, interfejs, joystick, kompakt, laptop, mikroprocesor, modem, notebook, pc, faks, gadżet, organizator, pager; 7. polityka, życie społeczne, np. briefing, konsumeryzm, mass media, news, ranking; 8. ekonomia: billing, clearing, dumping, dyskont, hipermarket, holding, recykling” [Tobolová, 2012: 23-24]¹⁴. Amerykanizm, według *Słownika języka polskiego*, to: ‘1. zespół cech charakterystycznych dla społeczeństwa i kultury Stanów Zjednoczonych; 2. wyraz, zwrot lub konstrukcja składniowa przejęte z amerykańskiej odmiany języka angielskiego lub dla niej charakterystyczne’¹⁵.

Przejmowanie wzorów kultury amerykańskiej jest dziś tendencją o wymiarze masowym; dążnością o charakterze uniwersalizacyjnym. Przedmiotem konsumpcji na wzór amerykański jest w ostatnich latach wszystko: od pożywienia, przez wyroby przemysłowe, do sfery zabawy czy rozrywki. Na gruncie języka polskiego proces ten ucieleśniają przede wszystkim leksemy

¹⁴ Zob. <http://snauka.pl/masarykova-univerzita-v7.html?part=2>, [15.07.2017]. Por. [Markowski, Pa-welec, 2007].

¹⁵ Hasło: amerykanizm, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/amerykanizm.html>, [15.07.2017].

związane z komputerami, Internetem, np.: serwer, skaner, post, interfejs; wyrazy dotyczące nowych realiów życia gospodarczego, ekonomicznego, konsumpcji, np.: supermarket, dealer, leasing, monitoring, manager, dyskont, grant, konsulting, sponsor, airbag; słowa związane z mediami, np.: hit, reality show, casting, thriller, teledysk, videoclip, news room, super star, zapper, czy z realiami życia codziennego, potocznego Polaków, typu: grill, chicken, drink, sorry, thanks, walkman. Z perspektywy przemian świadomości narodowej Polaków interesujące wydaje się inercyjne uleganie amerykańskiemu sposobowi świętowania i spędzania czasu wolnego. We współczesnej polszczyźnie ostatniej dekady pojawiły się takie na przykład nowe jednostki, jak: walentynki, christmas party czy halloween [Ożóg, 2008: 70]. Dodatkowo asymilacja amerykańskiego wzorca kulturowego na gruncie polskim spowodowała pojawienie się nowej odmiany języka – polszczyzny konsumpcyjnej, charakterystycznej dla nowego typu tekstów i nowego stylu [Kołodziejek, 2006: 219-231]. Bezkrytycznemu przejmowaniu zachodnich, zwłaszcza amerykańskich wzorców kulturowych – według Mirosławy Mycałki – zwłaszcza w pierwszej fazie towarzyszyło zerwanie ze sztywnymi formami wypowiedzi publicznych właściwymi dobie komunizmu. W efekcie finalnym paradoksalnie doprowadziło to do

rozluźniania norm, wprowadzania elementów języka potocznego do wypowiedzi oficjalnych, zacierania granic między literacką a potoczną polszczyzną (...); wpłynęło dewastująco na funkcjonujący od pokoleń, tradycyjny model etykiety językowej obejmującej m.in. sposoby zwracania się do siebie w różnych okolicznościach, stosowność użycia słów w zależności od sytuacji, tzw. savoir vivre itp. Powstanie wolnego rynku rozpoczęło erę konsumpcjonizmu i komercjalizmu, które wydatnie przyczyniły się do łamania tabu kulturowego, wyłączając ze sfery intymności kolejne aspekty ludzkiej egzystencji. (...) Nietrudno wskazać wydarzenia, które uzewnętrzniły kierunek zmian kulturowych na początku transformacji. Są to m.in. emisja w telewizji reklamówki wkładek higienicznych marki «Always» (1991) (...), wprowadzenie na ekrany kin filmu «Psy» Władysława Pasikowskiego (1992) (...), talk-show Polsatu «Na każdy temat» (od 1993 r.) (...). Za motto tych zmian można uznać słynne hasło «Róbta, co chceta», będące częścią tytułu programu telewizyjnego prowadzonego przez Jerzego Owsiaaka od 1991 roku¹⁶.

Fascynację angielskim językiem i szeroko rozumianą kulturą zachodu na rodzimym gruncie upowszechnia przede wszystkim reklama, która kreuje

¹⁶ <http://www.polonika.at/index.php/miesiecznik/w-naszym-domu-mowimy-po-polsku/1677-o-jezyku-polskim>, [25.09.2017].

modę na cudzoziemszczyznę¹⁷. Z badań Ewy Kołodziejek jednoznacznie wynika, że w większości tekstów reklamowych pojawiają się slogany „sformułowane na poły po angielsku, np.: Johnson's naturalny soft... shower gel with oat milk and orange, Garnier Skin Naturals, Beauty Kreator Body, Signal Fresh Actions, Physiogel Hypoallergic Cleanser, Duo Skin Supplier”¹⁸. Dodatkowo teksty reklamy, zdaniem badaczki, potęgują modę na słowa, które są sygnalizatorem postępu.

Dziś, by odnaleźć się w grupie, wśród ludzi uchodzących za nowoczesnych, by – mówiąc modnymi słowami – być na topie, trendy, super i cool, trzeba używać obcych wyrażen, być menedżerem, nie kierownikiem, zamienić bycie twórczym na bycie kreatywnym, wizerunek na image, model na design, podkoszulek na T-shirt, przeproszam na sorry, a dobrze na okay. (...). Dziś modnie jest nawet kląć po angielsku (fuck, shit)¹⁹.

Anglojęzyczne wulgaryzmy są wręcz nagminnie wykorzystywane w slangu młodzieżowym, zwłaszcza bezpośrednie zapożyczenia fonetyczne typu madafaka (ang. *motherfucker*)²⁰ czy cytaty takie, jak: are you fucking kidding me? ‘czy żartujesz?’

Akumulatorem tego typu zjawisk jest zwyczaj społeczny, in uzus (łac. *usus* ‘użycie; przyzwyczajenie’²¹; ‘korzystanie, praktyka’²²) czyli ‘przyjęty w danej społeczności sposób posługiwania się jednostkami językowymi’ [Jarosz, 2001]. Obecnie popularnymi (lub raczej modnymi), niewątpliwie dzięki urzeczeniu użytkowników polszczyzny XXI wieku językiem angielskim, stały się chociażby przedrostki super-, ekstra-, hiper-, „które w tekstach reklamy i w mowie potocznej stosowane są głównie jako elementy dodatnio wartościujące, służące intensyfikacji cechy: (...) hiperatrakcyjny superkredyt, jogurt z ekstraduzymi kawałkami owoców”²³. Oprócz tego

¹⁷ Owa fascynacja obcością i językową cudzoziemszczyzną była niejednokrotnie przedmiotem negatywnej oceny normatywistów-kodyfikatorów. Na przykład Witold Doroszewski tak oto krytykował modę na francuszczyznę: „zbyteczna rzecz mówić o wartości i uroku kultury francuskiej, ale językowe małpiarstwo nie jest hołdem składanym tej kulturze, tylko wyrazem skłonności do kulturalnego fagasowania i bezsensownego snobizmu” [za: Kołodziejek, 2006: 219–231].

¹⁸ <http://www.ewakolodziejek.pl/pdf/moda.jezykowa.pdf>, [15.07.2017].

¹⁹ Tamże.

²⁰ Według internetowego słownika slangu młodzieżowego, „angielskiego oznacza skur***, mimo nasuwającego się tłumaczenia matkojeb** [wykropkowanie – A.S.]”, <https://www.miejski.pl/slowo-Motherfucker>, [24.01.2018].

²¹ <http://portalwiedzy.onet.pl/111332,,,uzus.haslo.html>, [25.09.2017].

²² <http://encyklopedia.interia.pl/slownik-jezyka-polskiego/news-uzus-jezykowy,nId,2070804>, [25.09.2017].

²³ <http://www.ewakolodziejek.pl/pdf/moda.jezykowa.pdf>, [15.07.2017].

w języku współczesnych Polaków pojawiają się, niejednokrotnie nieświadomie, liczne angielskie zapożyczenia ukryte, np.: dokładnie (ang. *exactly*), inteligentny (ang. *intelligent*), dramatyczny (ang. *dramatic*), agresywny (ang. *aggressive*), kultowy (ang. *cult*) czy magiczny (ang. *magical*). Coraz częściej użytkownicy polszczyzny korzystają w komunikacji personalnej z nierodzimego prepozycyjnego szyku, np.: Rywingate, seks afera, sport telegram, radio reklama, rock opera, play lista, infolinia, agrobiznes, biznes plan [Ożóg, 2008: 70]. Daleko posunięta liberalizacja zachowań komunikacyjnych rodaków ucieleśnienia się dodatkowo poprzez stosowanie w relacji nadawczo-odbiorczej nieoficjalnej formy „Ty” wobec interlokutora, „wyrażaniem zachwyty i różnych stanów emocjonalnych przez wow! oraz upowszechnieniem nowych formuł grzecznościowych, np.: thanks ‘dziękuję’, sorry ‘przepraszam’, elo ‘forma powitania’, elix ‘rodzaj powitania’, także zwrotów podtrzymujących kontakt, typu: hallo ‘tu jestem’” [Ożóg, 2008: 70-71].

Proces globalizacji na poziomie języka polskiego, oprócz zapożyczeń w postaci obcych słów, związków frazeologicznych oraz konstrukcji składniowych, objawia się również obecnością nierodzimych typów derywatów. W polszczyźnie XXI wieku najczęstsze procesy (zjawiska) adaptacji przejmowanych anglo-amerykańskich wyrazów o zasięgu międzynarodowym dotyczą – za Krystyną Waszakową – po pierwsze, tworzenia derywatów słowotwórczych, typu: ang. *roaming* → roamin-gowy (np. cennik/operator/pakiet), ang. *squash* → squashowy (np. klub squashowy/forum squashowe), squashowiec, squashistka; ang. *SMS* → SMS-owy, SMS-ować, esemesik, esemesek, esemesiarz, esemesiara, esemesiarka, esemesiak, esemesnik. Po drugie, zwiększenia zakresu i liczby compositów w wyniku słowotwórczej adaptacji zapożyczeń ser-ryjnych i tworzenia na ich wzór kolejnych struktur. Pod względem frekwencji we współczesnej polszczyźnie dominują derywaty z członami cyber- (cybergazeta, cyberhandel, cyberkonkurs, cyberprzestępczość), e- (e-faktura, e-reklama, e-kasyno, e-klient, e-lokata, e-uczelnia, e-pieniądze, e-praca), i- (iPhone, iPad, iPod), euro- ‘1. związany z Unią Europejską’ (eurobiznes, euroland, eurofarmer, euromenedżer, euroceptyk, eurostandard, eurożargon), 2. ‘waluta Unii Europejskiej’ (eurolokata, eurobankomat, eurokurs, europlan), mega- (megaimpreza, megaprodukcja, megarynek, megasłownik), seks- (seksklub, seksmasaż, seksoferta, seksprasa, seksafera, sekspieniądze), tele- (telereklama, teleprzewodnik, telezakupy), narko- (narkoprzemysł, narkoterroryzm,

narkopajęczyna), post⁻²⁴ (postdata ‘ang. postdate; umieszczenie na dokumencie daty, która jest «po» dacie utworzenia dokumentu’, postnatalny ‘odnoszący się do momentu «po» porodzie’)²⁵. Interesującym, z perspektywy omawianego procesu, zjawiskiem jest także słowotwórcza dekompozycja anglo-amerykańskich pożyczek. Na przykład słowa: aborter, celebryta, internauta, squashista, telemarketer zostały zaanektowane przez polszczyznę w postaci całych leksemów. Język polski włączył je do podsystemu słowotwórczego jako jednostki wchodzące w relacje motywacji słowotwórczej. Wyrazami motywującymi pożyczki aborter, celebryta, internauta, squashista są odpowiednio: aborcja, celebrować/celebra, internet oraz squash. Natomiast leksem telemarketer wchodzi w relacje słowotwórcze z szeregiem rzeczowników: telemarketing, marketing, telefon, marketer [Waszakowa, 2011: 10-11].

Współczesne anglo-amerykanizmy i utworzone od nich nowe derywaty w coraz większym zakresie służą zaspokojeniu potrzeby profesjonalizmu. To głównie w leksyce profesjonalnej uwidaczniają się tendencje modernizacyjne XXI wieku²⁶. Jako signum temporis traktować należy fakt, że coraz częściej angielskie terminy specjalistyczne (przenikające przede wszystkim z języka prasy; również tej niefachowej) do polszczyzny potocznej są traktowane jako niewymagające dodatkowych objaśnień, chociażby billing, monitoring, menedżer czy recykling. Proces unowocześniania i uwspółcześniania życia na gruncie polszczyzny unaoczniają m.in. takie nowe profesjolektalne jednostki zapożyczone z języka angielskiego, jak²⁷: payroll ‘lista płac’, cash flow ‘przepływ gotówki’, power of brand ‘siła marki’,

²⁴ Przyimek post, stosowany w języku angielskim w znaczeniu „after, behind” (za: <https://en.wktonary.org/wiki>, [22.01.2018], zaanektowany przez polszczyznę z języka łacińskiego (<https://poradnia-jezykow.uni.lodz.pl/fag/ostowiecki-i-proradziecki>, [22.01.2018] oznacza na rodzimym gruncie ‘pierwszy człon wyrazów złożonych tworzący nazwy i określenia osób, rzeczy lub zjawisk występujących później od czegoś lub będących późniejszą formą czegoś’ (za: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/post%20-.html>, [22.01.2018], np.: postkomunista, postsowiecki, postgenderysta, postautopsja, postautystyczny, postangioplastyka, postapoptyczny, postapoplektyczny (por. https://en.wiktionary.org/wiki/Categoria:English_words_prefixed_with_post-, [22.01.2018]; postmyślenie, postprawda, postnauka, postreligia, postcywilizacja, postpolityka, postwojna (gdzie post jest sygnalizacją tego, „że nasz świat tylko pozornie jest kontynuacją dawnego (...) w rzeczywistości stanowi nową jakość” [Stachewicz, 2012: 128])). Post jest prasłowem pochodzącym od *pos-ti (por. arkadyjski pas, dorycki pati ‘w kierunku, do, blisko’, staro-cerkiewno-słowiański po ‘za, potem’, litewski pas ‘w, przez’), z PIE *apo- (por. grec. apo ‘z, łac. ab ‘z dala’), za: <http://www.dictionary.com/browse/pos>, [22.01.2018].

²⁵ Przytoczone przykłady oraz ich definicje pochodzą z <http://membrean.com/wrotods/post-afre>, [22.01.2018].

²⁶ Por. teoria Waltera Rostowa, [za: Landreth, Colander, 2005: 349-350].

²⁷ Ilustrację przykładową przytaczam za Joanną Kuć, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak2/subor/34.pdf>, [14.12.2017].

fine no draft ‘szkic bez selekcji’, lead ‘pojedynczy kontakt sprzedażowy’, wersja fine no draft ‘wersja bez poprawek’, freelancer ‘wolny strzelec, osoba prowadząca kilka projektów dla kilku różnych firm; bezfirmowiec’, due diligence ‘przeгляд finansowo-prawno-merytoryczny firmy, najczęściej przed jej zakupem’, workout ‘warsztaty nakierowane na cel’, marketing pool ‘marketingowa pula; marketingowe rezerwy’, cost ‘ang. cutting; obniżanie, redukcja kosztów; polityka cięcia kosztów’, sales kit ‘zestaw sprzedażowy; sprzedażowy kit’, event ‘wydarzenie, zdarzenie; wszelkie działania’, outplacement ‘reorientacja zawodowa dla zwalnianych pracowników; próba sprawdzenia lojalności pracownika przez proponowanie nowego miejsca pracy’, assesment ‘ocena, oszacowanie; badanie/ocena poziomu umiejętności i kompetencji pracowników’, outsourcing ‘korzystanie z obsługi zewnętrznej; wyprowadzenie na zewnątrz firmy, np. księgowości lub świadczenie usług przez jeden podmiot dla kilku firm’.

Polszczyznę pierwszej dekady XXI wieku wyraźnie cechuje także – silnie związana z postmodernizmem (zwłaszcza z filozofią wnosząca przekonanie o płynnej względności wszystkich idei, przekutą w dewizę: „teraz już wszystko wolno”) – westernizacja. Tendencja ta objawia się w postaci ludyczności; karnawalizacji, dążnością do zabawy. Rodzima kultura współczesna szczególnie wśród proponowanych wartości eksponuje rozrywkę. Również język polski „został wprzęgnięty w ten wieczny karnawał” [Ożóg, 2009: 26]. Zabawy słowne polegają na przykład na tworzeniu rozmaitych nowych derywatów ekspresywnych. Są to ukute zwłaszcza od anglicyzmów – eksponowane głównie w dzisiejszym języku mediów – formacje o zasięgu środowiskowym stanowiące przeciwagę struktur słowotwórczych należących do słownictwa erudycyjnego takie, jak np. debeściak (od wyrażenia ang. the best), dredziarz (od ang. *dreadlocks*), hardrockowiec (z ang. *hard rock*), skinol (z ang. *skinhead*). Dodatkowo we współczesnej polszczyźnie, głównie w jej rejestrze potocznym, szczególną uwagę zwraca zjawisko synonimii generowane m.in. oddziaływaniem (pop)kultury krajów anglosaskich. Równoważność polega na współwystępowaniu redundantnych jednostek o rodzimej (lub całkowicie zasymilowanej) oraz obcej etymologii. Zwłaszcza w gwarach młodzieżowych, co dokumentują badania Barbary Kuleszy, powszechne są dublety typu: boss ‘osoba wzbudzająca zainteresowanie grupy i dobrze prezentująca się’ – wzór (także: ideał, lider, prymus, idol, as), bunsować – bawić się (na imprezie tanecznej), boy (pol. pot. boj) – chłopak (także: przyjaciel, narzeczony, partner, ukochany), cash – pieniądze (także: gotówka, forsa, kasa), co za man? – co to za osoba/człowiek?, friend – przyjaciel, przyjaciółka (pol. pot. frendsi ‘przyjaciele’), forever – na

zawsze (także: dozgonnie, po grób), fun – (dobry) humor (także: radosny nastrój, wspaniałe samopoczucie; głównie w zwrocie: mieć fun), girl – dziewczyna (także: ukochana, sympatia, narzeczona), hardcore – (o osobie) odważny(a), kissować (ang. *to kiss*) – całować się, crazy (pol. pot. krejzol/ka) – szaleniec (w pozytywnym sensie, także: optymista, spontaniczny człowiek), look – wygląd (także: wizerunek), love – miłość, light – spokój (także: beztraska, luz; głównie w konstrukcjach: na lajcie oraz być na lajcie, tj. być zdystansowanym, być na luzie), smile (pol. pot. smajl) – uśmiech, shoppig – (robić) zakupy, sweet – słodki (głównie w odniesieniu do istot żywych), show-biz (forma skrócona od ang. *show business*) – przemysł rozrywkowy [por. Kulesza, 2010: 19-23].

Nie tylko wyrazy popularne dzisiaj poddane zostały działaniu fali językowego snobizmu. Dotyka ona także nazw własnych instytucji, firm, sklepów i restauracji. Świadczą o tym następujące nomina propria (w wyborze)²⁸: Advertising & You, Fan Auto & Music, Moto Top, New Camping Elita Sport, Optik Center (dawniej po prostu Optyk), Stanley & Co, Translift, Uni Color. Niejednokrotnie są to struktury karykaturalne, typu: Autobody ‘warsztat samochodowy’ czy Indorshop ‘sklep mięsny’²⁹; naruszające rodzimy kanon nazewniczy, tak jak np. nazwa krakowskiej sali widowiskowej – Kraków Arena „utworzona według wzoru angielsko-niemieckiego typu Kartoffel-suppe ‘zupa ziemniaczana’, a nie polskiego”³⁰.

Jako reakcję obronną wobec procesów globalizacyjnych, a jednocześnie trend stanowiący przeciwagę przedstawionych wyżej tendencji, traktować należy coraz powszechniejsze obecnie zjawisko polonizowania anglicyzmów chociażby w socjolektach. W języku alpinistów na przykład wyrażenie na wędkę sygnujące ‘próbę przejścia drogi z górną asekuracją’ zastąpiło anglicyzm hangdogging oraz jego synonim – toproping a konstrukcja haczenie pięty/podhaczanie pięty oznaczająca ‘jedną z technik współczesnego wspinania sportowego’ jest stosowana wymiennie w stosunku do anglicyzm heel hook³¹. Nierzadko zabiegi tłumaczeniowe są funkcjonalnie nieuzasadnione

²⁸ Więcej na: <http://www.ewakolodziejek.pl/pdf/moda.jezykowa.pdf>, [15.07.2017].

²⁹ Znamiona obcości wprowadzają obce znaki graficzne, typu: Complet, Cobra, Tropic, Botanica, Bravo, Nova, Alexander, Fenix, Ajax, ibidem.

³⁰ W tym przypadku zgodną z wymogami języka polskiego (nakazującymi wyraz określający stawiąc na drugim miejscu, tak jak w appellativum geometria wykreślna czy kolejka wąskotorowa) jest konstrukcja Arena Kraków, czyli Arena Krakowska (analogicznie chociażby do chrematonimu Galeria Kazimierz). Więcej na: <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,404430,prof-pisarek-o-chwastach-i-kwiatkach-jezyka-w-polskich-mediach.html>, [15.07.2017].

³¹ Więcej: A. Niepytalska-Osiecka, *Najmłodsze słownictwo wspinaczkowe – najnowsze wpływy angielszczyzny na zasób leksykalny polskich wspinaczy*, „Dialog Pokoleń” 2016, nr 2 lub online https://www.researchgate.net/profile/Anna_NiepytalskaOsiecka/publication/314284684_Najmłodsze_słownic

i przybierają formy kuriozalne, typu: dwumlask myszki zamiast double clic, słowotok zamiast talk-show. Częstość propozycji rodzimych odpowiedników są słowotwórczo niemożliwe do zaakceptowania, np.: migdanie (ang. *fast food*) czy babistonosz (ang. *body*). Aprobaty normatywistów-kodyfikatorów nie zyskują również jednostki o nacechowaniu emocjonalnym, typu: pieczyk (ang. *grill*), chucik (ang. *sex shop*), rozruszek/truchtajka (ang. *jogging*), plamszeta/reklamiak (ang. *billboard*), [więcej: Markowski, 2008: 128].

Zjawiskiem istotnym z perspektywy procesów globalizacyjnych i wpływu nowych technologii na język polski XXI wieku jest także homonimizacja manifestująca się chociażby w postaci pożyczek semantycznych³². Mechanizm zmian znaczeniowych pod wpływem obcym polega zasadniczo na tym, że istniejąca już w systemie leksykalnym jednostka „zdobywa”, niejako „pobiera” nowe znaczenie. Przykładowo wyraz dieta ‘oparty na zasadach diety sposób odżywiania się człowieka; ustalony w zależności od potrzeb dobór pokarmów, tj. pod względem jakości, ilości i urozmaicenia (np. dieta zdrowego człowieka, dieta lecznicza typu: wątrobowa, cukrzycowa, nerkowa, czy bezglutenowa)’³³ jest dzisiaj pod wpływem kultury zachodniej (ang. *diet*) stosowany w znaczeniu ‘sposobu odżywiania się w ogóle’³⁴; myszką (strukturalnie – zdrobnienie od rzeczownika mysz) określamy obecnie również urządzenie techniczne (ang. *mouse*) umożliwiające poruszanie kursorem po ekranie monitora poprzez przesuwanie po powierzchni płaskiej zaś chmura w przestrzeni internetowej (z ang. *cloud computing*) to „model przetwarzania danych oparty na użytkowaniu usług dostarczonych przez usługodawcę (wewnętrzny dział lub zewnętrzna organizacja). (...) usługa (dająca wartość dodaną użytkownikowi) oferowana przez dane oprogramowanie”³⁵.

Nowością w kontekście analizowanych zjawisk jest postępująca (obecnie za sprawą języka angielskiego) metaforyzacja oraz oksymoronizacja współczesnej polszczyzny. Metafory w świadomości społecznej dziś nie funkcjonują jako środki poetyckie. Użytkownicy dwudziestopiętnastowiecznej polszczyzny traktują je głównie jako nośniki znaczenia, narzędzia myślenia oraz działania [zob. Lakoff, Johnson, 2011]³⁶, np.: second life ‘drugie, se-

two_wspinaczkowe_-_najnowsze_wplywy_angielszczyzny_na_zasob_leksykalny_polskich_wspinaczy/links/59478ca10f7e9b6910f73f74/Najmlodsze-slovnictwo-wspinaczkowe-najnowsze-wplywy-angielszczyzny-na-zasob-leksykalny-polskich-wspinaczy.pdf, [23.01.2018].

³² Stosuję kanoniczną klasyfikację zapożyczeń według kryterium przedmiotu.

³³ Za: *Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 1, Warszawa 1983, s. 609.

³⁴ <https://sjp.pwn.pl/slovniki/dieta.html>, [24.01.2018].

³⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/Chmura_obliczeniowa, [22.01.2018].

³⁶ Por. [Sokólska, 2017: 249-297].

kretnie życie w sieci; inna, tajemna, wirtualna strona osobowości; „ja” dla wtajemniczonych. „Każda metafora pojęciowa (...) stanowi odwzorowanie przedmiotów jednej dziedziny na przedmioty innej dziedziny. (...) podstawową funkcją [metafory – dop. A.S.] jest umożliwić (...) rozumowanie o dziedzinach relatywnie abstrakcyjnych z użyciem struktury inferencyjnej charakterystycznej dla dziedziny relatywnie koherentnej” [Lakoff, Núñez, 2001]³⁷, co potwierdzają takie jednostki, jak: *secod hand* ‘sklep z odzieżą używaną’, *hand made*, *hand make* ‘rękodzieło, przedmiot nieseryjny, chałupniczy, ludowy’ czy *outlet* ‘sklep z końcówkami kolekcji producentów uznanych światowych marek odzieżowych sprzedawanymi w niższych cenach’. Proces oksymoronizacji z kolei wyraża się w zestawianiu leksemów o przeciwnym znaczeniu – wzajemnie się wykluczających, typu: wirtualna rzeczywistość (ang. *virtual reality*), to znaczy „obraz sztucznej rzeczywistości stworzony przy wykorzystaniu technologii informatycznej, który polega na multimedialnym kreowaniu komputerowej wizji przedmiotów, przestrzeni i zdarzeń; może on reprezentować zarówno elementy świata realnego (symulacje komputerowe), jak i zupełnie fikcyjnego (gry komputerowe *science-fiction*)”³⁸, *Second Life* ‘darmowy, wirtualny świat (udostępniony publicznie w 2003 roku przez firmę Linden Research, Inc.) modyfikowany przez jego mieszkańców (ang. *residents*), tj. użytkowników Internetu/graczy przy użyciu odpowiednich narzędzi, chociażby poprzez uczestnictwo w wirtualnej gospodarce. *Second Life* umożliwia wykupienie płatnego konta premium oferującego np. możliwość zakupu własnej wyspy (ang. *Sim*) czy otrzymywanie okresowego kieszonkowego w tamtejszej walucie – *Linden Dollars* (Ls, L\$)’³⁹, wirtualna inteligencja (ang. *virtual intelligence*) ‘zaawansowany program stworzony w celu ułatwienia korzystania z komputerów wykorzystywany wyłącznie do przetwarzania danych i pomocy; może być wyposażona w tzw. matryce osobowości, „co oznacza, że wzorce zachowań, sposób mówienia czy wygląd oparte zostały na konkretnej osobie”⁴⁰, sztuczna inteligencja (ang. *artificial intelligence*, AI) ‘hipotetyczna inteligencja – realizowana w procesie inżynierskim, a nie naturalnym – zdolna do realizacji wybranych funkcji umysłu i ludzkich zmysłów

³⁷ Za: M. Hohl, *Myślenie to widzenie: studium metafory*, <http://mateuszohol.filozofiawnauce.pl/wp-content/uploads/2014/03/KKK-Hohol-My%C5%9Blenie-to-widzenie.pdf>, [23.01.2018].

³⁸ https://pl.wikipedia.org/wiki/Rzeczywisto%C5%9B%C4%87_wirtualna, [22.01.2018].

³⁹ Według internetowych źródeł encyklopedycznych, „pod koniec sierpnia 2017 roku (...) zarejestrowanych było ponad 9 mln graczy, z czego około 1,5 mln aktywnych w ciągu ostatnich 60 dni”, https://pl.wikipedia.org/wiki/Second_Life, [23.01.2018].

⁴⁰ http://pl.masseffect.wikia.com/wiki/Wirtualna_inteligencja, [23.01.2018].

niepoddających się numerycznej algorytmizacji⁴¹, wirtualna miłość, wirtualna przyjaźń, wirtualne spotkanie, inteligentna maszyna.

Fascynacja współczesnych Polaków językiem angielskim i kulturą nie jest tendencją nową. Przemiany kulturowe dokonujące się – posiłkując się terminologią socjologiczną – w wyniku procesu dyfuzji na gruncie języka polskiego są obserwowane z różnym nasileniem od stuleci [por. Sztompka, 2005: 99-100]. W historii polszczyzny odnotowywaliśmy już epoki wzmożonych zapożyczeń łacińskich, niemieckich, włoskich czy francuskich i zawsze język polski wychodził z tego impasu cudzoziemszczyzny obronną ręką, niejednokrotnie wręcz bogatszy. W XXI wieku anglicyzmów zwyczajnie uniknąć się nie da. Faktem niepodważanym jest, że angielski, podobnie jak niegdyś łacina, zyskał status języka ponadnarodowego. Dominuje teraz w biznesie, gospodarce, nauce. Anglicyzmy stają się wręcz koniecznością w sytuacjach kiedy polszczyźnie brakuje nazw nowych desygnatów i pojęć. A ich deficyt rośnie wraz z galopującym wręcz tempem rozwoju technicznego. Poza tym przeważająca liczba pożyczek anglo-amerykańskich, którą obserwujemy na rodzimym gruncie od kilku lat „bardzo szybko jest przez język absorbowana i zyskuje polską odmianę, wrasta w strukturę języka nie niszcząc jej” [Miodek, 2009].

Bezrefleksyjna postawa użytkowników współczesnej polszczyzny wyrażająca się aprobatą wszystkiego co nowoczesne⁴² (podobnie jak upowszechnienie języka włoskiego w dobie średniopolskiej czy osiemnastowieczne zjawisko galomanii), w moim odczuciu, przeminie tak szybko jak każda znana językowi polskiemu modna tendencja. Najrozsądniejszym w stosowaniu nie tyle anglo-amerykanizmów, ile w ogóle obcych słów wydaje się zachowanie umiaru. A o ocenie wyrazu obcego zazwyczaj rozstrzyga potrzeba. Pożyczki realnie zasadne, tzn. ewidentnie wynikające z potrzeb nominatywnych zostają w polszczyźnie przez wiele stuleci; „wtapiają się” w rodzime słownictwo tak dokładnie, że po upływie lat użytkownicy języka polskiego nie odczuwają ich obcości. Od XIX do XXI wieku polszczyzna przejęła za pośrednictwem języka angielskiego wiele zapożyczeń z języków nieeuropejskich, które się tak silnie zasymilowały, że dziś w odczuciu przeciętnego Polaka nie rażą obcością. Też te potwierdzają leksykalne pożyczki pośrednie: z języka jawajskiego typu kapok czy z eskimoskiego takie, jak kajak [por. Marszałek, 1993: 190]. Prognozuję, że polszczyzna – wyprac-

⁴¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuczna_inteligencja, [23.01.2018].

⁴² Por. tzw. modern Polish, http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/artykuly/AG_modern.pdf, [15.07.2017].

wawszy przez wieki mechanizmy przystosowawcze – przefiltruje, cytując Ulfa Hannerza, anglo-amerykańskie wzorce kultury (podobnie jak niegdyś modne italianizmy czy galicyzmy) oraz dostosuje wzorce zachodnie do „właśnych” tradycji zachowując tym samym niepowtarzany koloryt tzw. kultury lokalnej stanowiącej przeciwagę tożsamości globalnej [por. Walczak-Duraj, 2006: 265]. Jestem przekonana, że – przywołując Hansa G. Gadamera – „mimo Internetu i użytkowej angielszczyzny ludzie zawsze będą myśleć w języku ojczystym, (...) nawet jeśli technika, nauka i ekonomia stapiają się w amalgamat «ostatniej» kultury” [więcej: Grybosiova 2000: 70-73]⁴³.

Bibliografia

- Albrow M., King E. (1990), *Globalization, knowledge, and society: Readings from International sociology*, London.
- Aleksandrowicz T.R. (2011), *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej*, Warszawa.
- Atrakcyjna amerykanizacja w kulturze polskiej i w języku polskim*, (2002), [w:] *Składnia, stylistyka, struktura tekstu. Księga jubileuszowa dedykowana profesor Teresie Ampel*, (red.) K. Krauz, K. Ożóg, Rzeszów, s. 18-25.
- Banach C. (2002), *Człowiek wobec wyzwań globalizacji i transformacji ustrojowej w Polsce*, [w:] *Pedagogika wobec zagrożeń, kryzysów i nadziei*, (red.) T. Borowska, Kraków, s. 13-31.
- Bauman Z. (2000), *Globalizacja: i co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa.
- Bąk A. (2001), *Globalizacja: szansa czy zagrożenie?*, „Pisma Humanistyczne”, z. 3, s. 75-81.
- Bielawska A. (2014), *Casualowy total look, czyli anglicyzmy w polskich blogach modowych/ Casualowy total look as Anglicisms in Polish fashion blogs*, „Język w Komunikacji/Language and Communication”, nr 4(1), s. 13–23.
- Burdzik T. (2012), *Przestrzeń jako składnik tożsamości w świecie globalizacji*, „Kultura – Historia – Globalizacja” nr 11, s. 13-27.
- Burszta W.J. (1998), *Antropologia kultury*, Poznań.
- Buttler D. (1986), *Formacje hybrydalne w różnych okresach rozwoju i warstwach słowniowych polszczyzny*, [w:] *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, (red.) S. Warchoł, Lublin, s. 23-31.
- Cynarski W.J. (2003), *Globalizacja a spotkanie kultur*, Rzeszów.
- Czainska K. (2010), *Odkryć zarządzanie*, Warszawa.
- Dach Z. (2010), *Globalizacja – wyzwania i zagrożenia*, [w:] *Polska wobec procesów globalizacji. Aspekty społeczno-ekonomiczne*, (red.) Z. Dach, Kraków, s. 13-29.

⁴³ Zdaniem Antoniny Grybosiovej „anglicyzacja czy amerykanizacja nie obejmuje kultury wysokiej, fascynacja techniką mija u samego źródła”, ibidem.

- Dräxler H.D. (2007), *Różnojęzyczność*, <http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/mup/pl3249600.html>, [15.07.2017].
- Dubisz S. (2013), *Rozwój słownictwa polszczyzny ogólnej w jej najnowszych dziejach, [w:] 70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska, procesy, tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Mazurowi*, (red.) A. Dunin-Dudkowska, A. Małycka, Lublin, s. 109-130.
- Dynamika zmian językowych o podłożu kulturowym u progu XXI wieku (na materiale polskim)* (2003), [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 10: *Językoznawstwo: prace na XIII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Lublanie*, Warszawa.
- Encyklopedia Powszechna* (1983), (red.) W. Kryszewski, Warszawa.
- Friedman T.L. (2001), *Lexus i drzewo oliwne. Zrozumieć globalizację*, Poznań, s. 17-18.
- Giddens A. (2004), *Socjologia*, tłum. A. Szulżycka, Warszawa.
- Golka M. (1999), *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*, Poznań.
- Grybosiova A. (2000), *Modern Polish?*, „Poradnik Językowy, z. 8, s. 70-73 lub wersja online: http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/artykuly/AG_modern.pdf, [15.07.2017].
- Hannerz (2006), *Powiązania transnarodowe. Kultura, ludzie, miejsca*, tłum. K. Franek, Kraków.
- Ilnicki R. (2012), *Globalizacja techniczna jako proces autonomizacji przemysłu*, „Kultura – Historia – Globalizacja”, nr 11, s. 41-57.
- Iskra W. (2013), *Globalizacja, cykle i kryzysy w gospodarce światowej*, Warszawa lub wersja online: <http://ebiblioteka.uth.edu.pl/?v=b&id=23>, [15.07.2017].
- Jan Paweł II (1998), *Sprawiedliwość każdego człowieka źródłem pokoju wszystkich*. Orędzie na XXXI Światowy Dzień Pokoju, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie), 1998, nr 1 w wersji online: http://www.nonpossumus.pl/encykliki/Jan_Pawel_II/sdp_31, [12.12.2017].
- Jarosz M. (2001), *Uzus*, [w:] *Słownik wyrazów obcych i trudnych*, (red.) I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Język polski na Zachodzie*, (2001b), [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 563-573.
- Juszczak S. (2000), *Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia*, Katowice.
- Koch R. (1997), *Słownik Zarządzania i Finansów. Narzędzia, terminy, techniki od A do Z*, Kraków.
- Kołodko G.W. (2007), *Polska z globalizacją w tle. Instytucjonalne i polityczne aspekty rozwoju gospodarczego*, Toruń.
- Kołodziejek E. (2006), *Festiwal radosnych zakupów – moda językowa na tle współczesnych zmian kulturowych*, [w:] *W kręgu polszczyzny dawnej i współczesnej. Księga ofiarowana dr. hab. Kazimierzowi Długoszowi, profesorowi Uniwersytetu Szczecińskiego*, (red.) E. Kołodziejek, Szczecin lub online: <http://www.ewa.kolodziejek.pl/pdf/moda.jezykowa.pdf>, [15.07.2017].
- Korc P., Matulewski M. (2006), *Wpływ globalizacji na powstawanie polsko-angielskiego pidżynu zawodowego*, „Język. Komunikacja. Informacja/Language. Communication. Information”, nr 1, s. 77-90.

- Kranz-Szurek M. (2012), *Kultura lokalna a globalizacja kulturowa – próba oceny zjawiska*, „Roczniki Nauk Społecznych”, t. 4 (40), nr 2, s. 11-35.
- Kuć J. (2011), *Nowe profesjolektalne słownictwo polskie (na przykładzie języka zawodowego menedżerów i trenerów)*, [w:] *Vidy jazyka a jazykovedy. Venovanú životnému jubileu doc. PhDr. Miloslavy Sokolovej*, (red.) M. Ološtiak, M. Ivanová, D. Slančová, Prešov, s. 348-360.
- Kulesza B. (2010), *Najnowsze anglicyzmy w języku prasy młodzieżowej*, „Kwartalnik Językoznawczy”, nr 3-4, s. 17-28.
- Kultura w procesie globalizacji i integracji europejskiej*, (2004), [w:] *Naród, kultura i państwo w procesie globalizacji*, (red.) J. Rokicki, M. Banaś, Kraków, s. 51-62.
- Kultura w przestrzeni globalnej*, (2001)[w:] *Społeczne problemy globalizacji*, (red.) Z. Blok, Poznań, s. 77-90.
- Kumaniecki K. (1976), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa.
- Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M. (2009), *Słownik pedagogiczny*, Warszawa.
- Lakoff G., Johnson M. (2011), *Metaphors we Live By*, Chicago.
- Lakoff G., Núñez R. (2001), *Where Mathematics come from*, New York.
- Landreth H., Colander D. (2005), *Historia myśli ekonomicznej*, PWarszawa.
- Lechner F.J., Boli J. (2004), *The Globalization Reader*, Oxford.
- Lemańska-Majdzik A. Sobiegraj A. (2013), *Globalizacja – szansa czy zagrożenie dla współczesnego świata*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanistycznej. Zarządzanie”, nr 1, s. 114-125.
- Mańczak-Wohlfeld E. (1987), *Najstarsze zapożyczenia angielskie w polszczyźnie*, „Język Polski”, nr LXVII, z. 1-2, s. 25131.
- Markowski A. (2008), *Puryzm i jego rodzaje*, [w:] *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, (red.) A. Markowski, Warszawa, s. 126-132.
- Markowski A. Pawelec R. (2001), *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, Warszawa.
- Markowski A., Pawelec R. (2007), *Popularny słownik wyrazów obcych i trudnych*, Warszawa.
- Marszałek H. (1993), *Wyraz obcy – czy zawsze potrzebny*, [w:] *Polszczyzna płata nam figle. Poradnik językowy dla każdego*, (red.) J. Podracki, Warszawa, s. 190-216.
- Matusiak M. (red.), *Słownik Innowacji – Leksykon haseł* (wersja online), http://www.pi.gov.pl/PARP/chapter_96055.asp?soid=6A552C051467415AA53E46307BAE8415, [16.07.2017].
- Mękarska A. (2013), *Modowe freaki i backpackerzy – czyli najnowsze anglicyzmy na polskich blogach* (wersja online), <http://logic.amu.edu.pl/images/5/5c/M%20C4%20%2099karska.pdf>, [15.07.2017].
- Miejski słownik slangu i mowy potocznej* (wersja online), <https://www.miejski.pl/slowo-Motherfucker>, [24.01.2018].
- Miodek J. (2009), *Angielski nie zagraża polszczyźnie*, (uczestnicy panelu „Kultura języka i debaty publicznej”, który odbył się w ramach Kongresu Kultury Polskiej w Krakowie w 2009 roku), <http://www.pozytywy.com/artykuly/12190-jezykoznawcy-angielski-nie-zagraza-polszczyznie>, [15.07.2017].

- Niepytalska-Osiecka A. (2016), *Najmłodsze słownictwo wspinaczkowe – najnowsze wpływy angielszczyzny na zasób leksykalny polskich wspinaczy*, „Dialog Pokoleń”2 lub https://www.researchgate.net/profile/Anna_NiepytalskaOsiecka/publication/314284684_Najmłodsze_słownictwo_wspinaczkowe__najnowsze_wplywy_angielszczyzny_na_zasob_leksykalny_polskich_wspinaczy/links/59478ca10f7e9b6910f73f74/Najmłodsze-słownictwo-wspinaczkowe-najnowsze-wplywy-angielszczyzny-na-zasob-leksykalny-polskich-wspinaczy.pdf, [23.01.2018].
- Nobis A. (2014), *Czy globalizacja istnieje?*, „Kultura – Historia – Globalizacja”, nr 15, s. 167-186.
- Ożóg K. (2001), *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku: wybrane zagadnienia*, Rzeszów.
- Polak E. (2006), *Globalizacja w postawach społecznych oraz aspekt psychologiczny*, [w:] *Społeczne i polityczne aspekty globalizacji*, (red.) B. Garbaciak, Gdańsk.
- Polszczyzna pierwszej dekady XXI w. – próba uchwycenia najważniejszych zjawisk*, (2009), [w:] *Polszczyzna mówiona ogólna i regionalna. Materiały ogólnopolskiej konferencji naukowej Kraków, 25–26 września 2008 r.*, (red.) M. Rak, B. Dunaj, t. 5, Kraków, s. 21-31.
- Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku: dynamika procesów sprzyjających internacjonalizacji*, „Исследования по славянским языкам” 2011, 16-1, Сеул, s. 125-142, <http://www.polon.uw.edu.pl/documents/9763960/10288234/waszak1.pdf>, [15.07.2017].
- Porębski Cz. (1998), *O globalizacji – brzydkich słówek kilkanaście*, „Znak”, nr 2, s. 38-47 lub w wersji online: <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/globalizacja.html>, [15.07.2017].
- Przybylska R. (2002), *O najnowszym języku polskim*, „Polonistyka”, nr 9, s. 516-520.
- Rizer G. (1999), *McDonaldyzacja społeczeństwa*, tłum. L. Stawowy, Poznań.
- Rozwój zasobu leksykalnego polszczyzny w XX wieku*, (2001a), [w:] *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, (red.) S. Dubisz, S. Gajda, Warszawa, s. 141-154.
- Różnorodność i tożsamość. Antropologia jako kulturowa refleksyjność*, (2004), Poznań.
- Sękowska E. (1994), *Język zbiorowości polonijnych w krajach anglojęzycznych: zagadnienia leksykalno-słotwórcze*, Warszawa.
- Słownik języka polskiego PWN w wersji online*, <https://sjp.pwn.pl>, [15.07.2018; 25.09.2018; 22.01.2018; 24.01.2018].
- Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie* (2010), (red.) E. Mańczak-Wohlfeld, Warszawa.
- Smółkowa T. (2000), *Nowe słownictwo w prasie*, [w:] *Język w mediach masowych*, (red.) J. Bralczyk, Warszawa, s. 67-78.
- Sokółska U. (2017), *„O, mowo polska, ty ziele rodzinne...”. Wokół refleksji nad kształtem polszczyzny*, Białystok.
- Stachewicz K. (2012), *O (nad)używaniu przedrostka „post” w czasach (po)nowoczesnych*, „Teologia i Moralność”, t. 11, s. 127-137.
- Starosta P. (2001), *Społeczne skutki globalizacji*, [w:] *Globalizacja*, (red.) J. Klich, Kraków, s. 41-64.
- Stiglitz J.E. (2004), *Globalizacja*, tłum. H. Simbierowicz, Warszawa.

- Szablewski A. (2009), *Migracja kapitału w globalnej gospodarce*, Warszawa.
- Sztomka P. (2002), *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków.
- Sztomka P. (2005), *Socjologia zmian społecznych*, Kraków.
- Ślęczka K.F. (2014), *Globalizacja językowa a globalizacja kulturowa*,
- Tkocz S. ks. (2002), *Globalizacja. Błogosławieństwo czy przekleństwo*, (cz. 2), http://instrukcja.opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/globalizacja_blog.html, [15.07.2017].
- Tobolová B. (2012), *Anglicyzmy we współczesnym języku polskim (na podstawie wybranych czasopism specjalistycznych)*, Brno lub w wersji online: <http://snauka.pl/masarykova-univerzita-v7.html?part=2>, [15.07.2017].
- Valpy F.E.J. (1828), *An Etymological Dictionary of the Latin Language*, London, Printed by A.J. Valpy, sold by Baldwin and Co [za: www.worldcat.org/.../etymological-dictionary-of-the-latin-langua, [12.12.2017].
- Walas-Trębacz J. (2017), *Zarządzanie dynamiczne jako współczesna filozofia zarządzania przedsiębiorstwem w procesie globalizacji*, [w:] *Globalne i regionalne wyzwania restrukturyzacji przedsiębiorstw i gospodarek*, (red.) R. Borowiecki, M. Dziura, Kraków, s. 343-365.
- Walczak B. (1987), *Między snobizmem i modą a potrzebami języka, czyli o wyrazach obcego pochodzenia w polszczyźnie*, Poznań.
- Walczak-Duraj D. (2006), *Podstawy współczesnej socjologii*, Pabianice.
- Waszakowa K. (2005), *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*, Warszawa.
- Weinreich U. (1953), *Languages in contact. Findings and problems*, New York.
- Wiśnicki M. (2014), *Dokąd zmierzasz, polszczyzno (w Unii)?*, „Języki Obce w Szkole”, nr 2, Warszawa, s. 4-7.
- Witaszek-Samborska M. (1992), *Wyrazy obcego pochodzenia we współczesnej polszczyźnie. Na podstawie słowników frekwencyjnych*, Poznań.
- Ziętek A. (2002), *Globalizacja a kultura*, [w:] *Oblicza globalizacji*, (red.) M. Pietraś, Lublin, s. 197-207.
- Zmiany we współczesnym języku polskim i ich kulturowe uwarunkowania*, (2008), „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 3060, Język a Kultura, Wrocław, t. 20, s. 59-79.
- <http://sleczka.blog.onet.pl/2014/01/31/globalizacja-jezykowa-a-globalizacja-kulturowa>, [15.07.2017].

SUMMARY**The impact of globalisation and new technologies on the linguistic habits of modern Poles**

Globalisation is a multidimensional phenomenon, which applies to all aspects of social life, especially economy, politics, demographics, technology, and culture in the broad sense, including language as its constitutive component. According to experts on the topic, globalisation in the socio-cultural dimension results from the spread of mass tourism, increased migration, commercialisation of cultural products, and the spread of consumerism. The borrowing of words and meanings which could be observed at the turn of the 20th and 21st century are testament to the susceptibility of Polish to Anglo-American influence, especially with regard to international vocabulary. Borrowings from English are now commonplace. They can be found in all areas of life, from the everyday and mundane to highly specialised. Opponents of globalisation see the ubiquity of English as the main threat to modern Polish. However, we have seen periods of heavy borrowing from Latin, German, or French. These borrowings did not disturb the structure of Polish. In the 21st century borrowings from English are quickly absorbed into Polish and adapted to Polish inflexion. They become part of the language without disturbing its structure [J. Miodek].

KEYWORDS: globalisation, consumerism, international vocabulary, modern Polish